

Verwerkingsmateriaal bij het boek ‘De onvoltooide reis’

Dit project sluit aan bij het kerndoel oriëntatie op jezelf en de wereld en het draagt bij aan de leesbevordering.

Het verwerkingsmateriaal bij het boek ‘De onvoltooide reis’ leidt niet alleen naar een historisch besef over de bijzondere geschiedenis van de Molukkers in Nederland, maar legt ook een link naar onderwerpen als integratie en identiteit.

Voorlezen

Voorlezen is een beproefd didactisch middel. Het vergroot de blik op de wereld, bevordert het zelf lezen en vormt in dit geval een goede voorbereiding op het specifieke lesmateriaal bij dit boek.

‘De onvoltooide reis’ is een relatief kort verhaal dat in een paar voorleessessies kan worden afgerond.

Het wordt aanbevolen om het boek eerst zelf te lezen. Er staan veel dialogen bij, waarbij niet altijd wordt aangegeven wie wat zegt. Bedenk een vorm van expressie waarbij je dat voorlezend kunt overbrengen (verschillende stemmetjes, lichtjes draaien met het bovenlichaam om het verschil in spreker aan te duiden).

Achter het verhaal staat een hoofdstuk met informatie over de geschiedenis van 70 jaar Molukkers in Nederland. De les ‘Jouw land, mijn land’ gaat daar op een andere, meer didactische wijze op in. Het van tevoren voorlezen van dit deel, kan bijdragen aan nog meer diepgang bij het uitvoeren van deze les.

Het boek bevat een aantal moeilijke woorden. Die worden achterin toegelicht.

Lessen bij ‘De onvoltooide reis’

Er zijn twee verschillende lessen ontwikkeld, die je na het voorlezen van het boek afzonderlijk kunt gebruiken.

1. Jouw land, mijn land

In deze powerpoint wordt gereflecteerd op het bewustzijn van nationale identiteit en hoe complex dat kan zijn in een samenleving waarin mensen van verschillende herkomst samensmelten. De nadruk ligt hier op de bijzondere historische relatie tussen Nederland en de Molukkers.

2. Waar kom jij vandaan?

Ook deze les gaat in op de roots en identiteit van de leerlingen in je klas. Uitgangspunt hier is de vraag ‘waar komen je (over)grootouders vandaan?’ Door de leerlingen in hun familiegeschiedenis te laten duiken, krijgen ze niet alleen meer inzicht in hun eigen herkomst, maar is het zeer waarschijnlijk dat ze ontdekken dat er maar weinig klasgenoten zijn waarvan hun overgrootouders ver van hun huidige woonplaats geboren zijn. We zijn (bijna) allemaal afstammelingen van migranten. Wat betekent dat voor onze huidige, gezamenlijke identiteit?

1. Jouw land – mijn land

Deze les wordt digitaal aangeboden in de vorm van een powerpointpresentatie.

De vragen staan in witte letters. De rest van de tekst is oranje.

De teksten bouwen in stapjes op. Het is goed om ze zelf voor te lezen.

Instructies voor het doorklikken in de powerpoints:

- De teksten ‘vliegen’ stapje voor stapje van onder uit de pagina’s in.
- Neem altijd even de tijd om de teksten het scherm in te laten ‘vliegen’.
- Wanneer de informatie of vraag op een pagina behandeld is, ga je verder door op de toets ‘pijlje omlaag;’ te drukken.
- Daarmee opent de volgende pagina zich of wordt een nieuwe vraag toegevoegd.
- Als je klaar bent met het beantwoorden van een vraag, kun je door naar de volgende vraag of de volgende pagina door te klikken.
- Klikken op de laatste pagina sluit automatisch de powerpoint af.

De les pagina voor pagina

1. Jouw land – Mijn land

Je kunt hier doorklikken naar het volgende beeld, maar je kunt de klas ook vragen wat die woorden voor verwachting bij wat komen gaat oproept.

2. Jouw land – mijn land

Aankondiging van een voorleesfragment.

Klik om door te gaan.

3. Jouw land – Mijn land (2)

Op deze pagina wordt een fragment uit het boek (p. 59) voorgelezen.

Na het fragment wordt automatisch doorgeschakeld naar de volgende pagina.

4. Van wie is het land?

Op deze pagina worden in drie stappen vragen gesteld over de relatie tussen een land en zijn volk. Laat je verrassen door de antwoorden.

Het plaatje op deze pagina geeft de afstand tussen Nederland en Indonesië weer en laat zien hoeveel groter Indonesië is.

5. Van wie is het land? (2)

Hier wordt in vogelvlucht de historische relatie tussen Nederland en de Molukken gelegd. Dat was geen gelijkwaardige relatie, zoals uit de oranje tekst blijkt.

De afsluitende vraag prikkelt het morele kompas van de leerlingen. Dit beoogt uiteraard niet om iemand een schuldcomplex aan te praten of om leerlingen met verschillende achtergronden tegen elkaar op te zetten.

Doorvragend zou je dit onderwerp kunnen verbreden door in gesprek te gaan over de huidige handelsverhoudingen. Drijven we nu wel eerlijke handel met landen op het zuidelijk halfrond? Kennen de leerlingen het begrip Fairtrade? Als je Tony

Chocolonely een Fairtrade-product is, hoe zit dat dan met andere chocoladerepen?

Op het plaatje staan de Molukse eilanden; geel de noordelijke Molukken en roze de

zuidelijke. De Molukkers in Nederland komen voornamelijk uit de zuidelijke Molukken, waar verschillende vormen van het christendom de bovenhand voeren. De meeste Nederlandse Molukkers zijn dan ook protestants of (in mindere mate) katholiek.

6. De Indonesische Molukken

Op deze pagina wordt de historische informatie uitgebreid naar de relatie Nederland-Indonesië. Het is een aanloop naar de vragen verderop.

Zijn er leerlingen die op de kaart kunnen aanwijzen waar de Molukken liggen? *Het is de eilandengroep op ongeveer een kwart van de rechterkant van het kaartje.*

Je kunt eventueel een pagina teruggaan (met het pijltje omhoog). Als de leerlingen goed de vormen van de eilanden bekijken, kunnen ze op het kaartje op pagina 5 de Molukken herkennen.

7. De Indonesische Molukken (2)

Aankondiging van een voorleesfragment.

Klik om door te gaan.

8. De Indonesische Molukken (3)

Hier volgt een nieuw fragment uit het boek (p. 10), waarin de gespannen verhoudingen tussen de (Zuid-)Molukkers en de rest van Indonesië aangestipt wordt.

Na het fragment wordt automatisch doorgeschakeld naar de volgende pagina.

9. De Indonesische Molukken (4)

Deze pagina gaat over de onafhankelijkheidsstrijd van Indonesië en de rol van de Molukse KNIL-militairen, die aan de zijde van de Nederlanders streden.

Het kaartje laat niet alleen zien hoe ver Nederland en Indonesië van elkaar af liggen, maar ook hoe klein Nederland is ten opzichte van Indonesië. Beide aspecten zijn interessant voor het perspectief op de eeuwenlange Nederlandse kolonisatie van Indonesië.

De film 'De Oost' behandelt deze strijd. Daarbij is lesmateriaal gemaakt dat een beeld geeft van de verschillende perspectieven in dat conflict. Zie

<https://www.dewereldvandeoost.nl/>.

10. De Molukse Molukken

Hier wordt verteld hoe de Molukkers op hun beurt (maar tevergeefs) onafhankelijkheid probeerden te verwerven.

De vraag hier is dezelfde als die op pagina 7.

Voor het geval je daar dieper op in wil gaan: dit is staatsrechtelijk een heel ingewikkelde kwestie. Wereldwijd zijn de landsgrenzen in een ver verleden vastgesteld, vaak met geweld, soms via onderhandelingen. Uit angst voor onrust in hun eigen land, respecteren regeringen krampachtig elkaars grenzen.

Slechts zelden wordt daar aan getornd en dat gaat dan met veel verontwaardiging gepaard – kijk maar naar de annexatie van de Krim door Rusland in 2014.

Overal op de wereld proberen volkeren meer zelfbeschikking of nog liever een eigen staat krijgen. Voorbeelden zijn de Koerden in het Midden-Oosten en de Basken in Spanje.

De vlag op het plaatje (en op het omslag van het boek) is de vlag van Republiek der Zuid-Molukken. Op Indonesië is die verboden, maar de Molukkers in Nederland hijsen hem elk jaar nog op 25 april.

11. Molukkers naar Nederland

Hier wordt uitgelegd waarom de Molukkers 70 jaar geleden naar Nederland werden gehaald.

De vraag appelleert aan het inlevingsvermogen van de leerlingen.

Zitten er kinderen van arbeidsmigranten of vluchtelingen in je klas? Dan kun je overwegen om te vragen of zij weten waarom hun (groot)ouders naar Nederland kwamen.

Ieder van hen nam een weloverwogen besluit om te migreren (bijna altijd met als hoofdmotivatie om het beter te krijgen voor zichzelf en hun kinderen dan in het land dat zij achterlieten).

De Molukkers hadden zelf niets te kiezen - dat werd door de Nederlandse regering voor hen beslist.

12. Molukkers in Nederland (1)

Aankondiging van een voorleesfragment.

Klik om door te gaan.

13. Molukkers in Nederland (2)

Een nieuw voorleesfragment (p. 28).

Na het fragment wordt automatisch doorgeschakeld naar de volgende pagina.

14. Molukkers in Nederland (3)

Het eerste deel van deze pagina gaat over het ontslag uit het leger dat de Molukse militairen vóór het ontschepen kregen. Dat werd als extreem vernederend ervaren. Jarenlang hadden ze hun leven gewaagd voor de Nederlandse belangen, en nu werden ze met zijn allen ontslagen.

Het tweede deel van deze pagina gaat in op de leefomstandigheden in de kampen.

De vragen dagen de leerlingen uit zich een voorstelling te maken hoe dat geweest moet zijn.

15. Molukkers in Nederland (4)

Deze pagina gaat in op de nooit ingeloste belofte van de Nederlandse regering dat de Molukkers na een kort verblijf in ons land weer veilig terug naar huis zouden kunnen gaan.

Ook hier wordt weer geappelleerd aan het inlevingsvermogen van de leerlingen.

In het tweede deel van deze pagina wordt de vraag gesteld waarom de hoofdpersonen van 'De onvoltooide reis' niet zo'n last van het verdriet en de schaamte van hun ouders hadden. Weten de leerlingen daar het antwoord op?

De laatste zin van het voorleesfragment op pagina 10 luidt: 'Niet zo luid!, De kinderen...' Het is een van de fragmenten in het boek waaruit blijkt dat de Molukse ouders hun verdriet voor hun kinderen verborgen hielden. Uit schaamte en bescherming voor de kinderen. Die keus van de ouders zorgde ervoor dat de kinderen vrij zorgeloos konden opgroeien.

Een ander belangrijke factor daarbij was de saamhorigheid in de kampen. Dat voelde aan als één grote, veilige familie.

16. Molukkers in Nederland (5)

Aankondiging van een voorleesfragment.

Klik om door te gaan.

17. Molukkers in Nederland (6)

Het volgende voorleesfragment (p. 84) gaat verder op dat laatste aspect in, maar vormt ook de aanloop naar de volgende pagina.

Na het fragment wordt automatisch doorgeschakeld naar de volgende pagina.

18. Molukkers in Nederland (7)

Deze pagina gaat in op het besef bij de Nederlandse regering in 1956 dat een terugkeer van de Molukkers er waarschijnlijk helemaal nooit van zou komen.

Gezien de politieke situatie was dat een onvermijdelijke conclusie, maar de Molukse gemeenschap voelt zich tot op de dag van vandaag verraden door de Nederlandse overheid.

De vragen op deze pagina gaan over belofte en schuld. Lukt het de leerlingen om hier in het kader van het Molukse dilemma op te reflecteren?

En kunnen ze dat vervolgens ook doorkoppelen naar hun eigen houding ten opzichte van het maken van beloftes?

19. Nederlandse Molukkers (1)

Aankondiging van een voorleesfragment.

Klik om door te gaan.

20. Nederlandse Molukkers (2)

Het volgende voorleesfragment (p. 98-99) is het slot van het verhaal.

Na het fragment wordt automatisch doorgeschakeld naar de volgende pagina.

21. Molukse Nederlanders

De vragen op deze pagina gaan over identiteit en integratie.

Mag je zonder verantwoording af te hoeven leggen een dubbele identiteit aanhouden?

Of is integratie alleen geslaagd als je je volledig conformeert aan de gewoontes van de plek waar je op dat moment woont? Als je dat vindt, kun je dan precies uitleggen wat die gewoontes van jouw land/woonplaats precies inhouden?

22. Nederland, land van jou en mij

Dit is de afsluitende pagina.

Vreemd is waarschijnlijk het woord Maluku. Waarschijnlijk weten de Molukse leerlingen in je klas wel wat het betekent: het is de Maleise benaming voor de Molukken.

Hier staan geen vragen meer bij, maar je kunt je leerlingen vragen of ze het na alles wat er zojuist besproken is eens zijn met wat hier staat.

2. Anders is gewoon

De Nederlandse samenleving kent een grote verscheidenheid aan culturen. Dat botst wel eens, maar we zijn toch met elkaar verbonden. Hoe kunnen we daarmee omgaan?

Dat begint met kennis van en begrip voor elkaars anders-zijn.

Daar gaat dit mini-project over.

Het project bestaat uit twee lessen en een huiswerkopdracht, volgend op het voorlezen van het boek 'De onvoltooide reis'.

Heb je het boek niet voorgelezen, maar wil je het project toch uitvoeren? Sla dan de vragen over het boek in de eerste les over en bespreek alleen de huiswerkopdracht.

Les 1: Waar kom jij vandaan?

Voor deze les heb je het digibord en het Word-bestand 'De stamboom van mijn familie' nodig.

1. Reflectie op het boek 'De onvoltooide reis'

Ga met de leerlingen in gesprek over het verhaal van Buang, Boetje en Semmy.

- Start met een open vraag: *waar gaat het boek over?*
Noteer de opmerkingen van de leerlingen in een woordweb op het digibord

Als dat gesprek stukt, ga dan over op een paar sturende vragen:

- *In welk van de personages herken je jezelf het **meest**?*
Waarom is dat?
Als de leerlingen de antwoorden beperken tot de drie hoofdrolspelers, kun je ook de andere personages in herinnering roepen: bijvoorbeeld Mimi, Job en Jonathan.
Noteer de antwoorden (naam plus motivering) ook in het woordweb.
- *In welk van de personages herken je jezelf het **minst**?*
Waarom is dat?
Ook deze antwoorden komen in het woordweb.
- Bekijk het woordweb samen.
Wat valt er op?
Kun je verbanden tussen bepaalde woorden leggen?
Maak de antwoorden hierop met onderstrepingen en verbindingslijntjes duidelijk.
'De onvoltooide reis' gaat over Molukse kinderen die vanuit een ver land naar Nederland kwamen. Kinderen met een heel andere cultuur. En bovendien speelt het verhaal zich 70-60 jaar geleden af.
Is het voor niet-Molukse leerlingen moeilijk om zich met de personages te identificeren?
En hoe zit dat met de leerlingen met een Molukse achtergrond?

2. Huiswerkopdracht

De personages in het boek zijn de grootouders en overgrootouders (Moluks én Nederlands) van jullie, de huidige generatie leerlingen. Dat is nog helemaal niet zo ver weg.

Wat weet jij over jouw grootouders en overgrootouders?

Maak voor de volgende les een stamboom van jouw familie. Verzamel zoveel mogelijk informatie en zet dat in het bestand 'De stamboom van mijn familie' dat je van je leerkracht krijgt.

Open het bestand op het digibord en laat zien wat de bedoeling is.

Vul bijvoorbeeld een paar gegevens van je eigen ouders en (over)grootouders in.

Stimuleer de leerlingen om de hulp van hun ouders of grootouders in te roepen.

Het is leuk om samen de geschiedenis van je familie op een rijtje te zetten.

Lukt het ook om bij iedere naam een kleine foto te zetten?

Bepaal zelf hoeveel tijd je je leerlingen geeft om hun stamboom te maken. Misschien moeten ze voor de informatie over hun overgrootouders een afspraak met hun opa of oma maken.

Les 2: Anders is gewoon

In deze les moeten de leerlingen hun laptop/iPad met daarop hun familie-stamboom bij de hand hebben.

Open de powerpoint 'Anders is gewoon' op het digibord. Hierboven staat beschreven hoe de powerpoints zijn opgebouwd.

De teksten bouwen in stapjes op. Het is goed om ze zelf voor te lezen.

1. Anders is gewoon

Neem de tekst op deze eerste pagina samen door.

Als het goed is, kunnen de leerlingen na het maken van hun huiswerk antwoord op de vraag geven.

Check of ze bij het invullen meer over hun herkomst te weten zijn gekomen.

2. Waar voel jij je het meest inwoner van?

De vragen spreken voor zich.

3. Waar kom je vandaan?

De vraagstelling beperkt zich bewust tot de **over**grootouders. Hun geboorteplaatsen zullen immers een grotere verspreiding te zien geven.

Probeer samen met de groep een analyse van de uitkomsten te maken.

4. Wie zijn je vrienden?

Deze pagina vraagt om wat beweging in de groep. Geef de leerlingen de kans om de herkomst van hun overgrootouders met die van verschillende klasgenoten waar ze het goed mee kunnen vinden te vergelijken.

Die antwoorden moeten ze onthouden om er bij het beantwoorden van de vraag iets over te kunnen zeggen.

5. Andere culturen, andere gewoontes

Mensen hebben de neiging om ‘veilige’ relaties op te zoeken – mensen die hun cultuur, geloof of kijk op de wereld met hen delen. Zij begrijpen elkaar beter dan mensen met een andere achtergrond.

Dat geldt voor mensen met roots buiten Nederland nog sterker dan voor ‘oorspronkelijke’ Nederlanders, omdat zij tot een minderheid behoren.

6. Zoek de verschillen

De leerlingen hebben deze les op een bijzondere manier naar elkaars herkomst gekeken. Heeft dat iets bij hen teweeggebracht?

Omgaan met verschillen en respect voor elkaars anders-zijn blijven punten van aandacht. Deze les biedt daarvoor meer aanknopingspunten dan erin zijn uitgewerkt. Het is aan de leerkracht om te bepalen die verdere diepgang er aan toe te voegen.